بنةمالَة و شوصني لةدايكبوون و كؤضبةري زةردةشت .. بةشي (4) ... بابان سةقزي

بابەتی شوێنی لەدایکبوون و کۆچی زەردەشت، وەک زەمانەکەی لە لای نووسەران جێگای مشت و مڕ بووە. تا ئێستا سەدان پەرتووک نووسراوە، (مەخابن نە بە کوردی) سەدان نووسەر کات و تەمەنیان بۆ تەرخان کردووە و هەر یەک بە توانای بیروبۆچوون و ڕوانگەی هزری خۆی زەمانکیان بۆ دیاری کردووە.

زەردەشت لە دایک و باوکێک بە ناوی «دەخدۆ» (24) و «پورشاسپ» (25) لە دایک بووە.

نازناوی خانەدانی زەردەشت «ئەسپێنتمان» (26) کە بە واتەی «سپیڕەگەزە»ە.

بە بڕوای نووسەری کوردی کرماشانی «عمادالدین دەوڵەتشاهی» خودی واژەی زەردەشت، «زەرەثاوشەتەرئائی» (27) بەو واتەیە، کە «زەرە» بە مانای «زێڕ» و تیشکی تەڵایە، «ثاو» یان «تا» بە واتەی «تابان» یا درەوشانەوە، «وەشەتەر» بە مانای بارین و «ئائی» بە مانای «ئایی» یا «هاتن» هاتووە. لە زمانی هەورامی کۆندا دەکاتە «بارین و درەوشاندنی تیشکی زێڕینی ڕۆژ» گوایە ئەم ناوە لە دوایدا وەک نازناوێک بۆ زەردەشت بە کار هێنراوە.

منیش باوەڕم وایە کە ناوی زەردەشت نازناوێکە کە لە لایەن هۆگرانی زەردەشتەوە بۆ زەردەشت بە کار هاتووە. بە گوێرەی تێکستی گرانبەهای «پیر شالیار زەردەشتی» کە لە بەرهەمی پڕنرخی خۆی بە ناوی «ماریفەت» ناوی زەردەشت بە «سیمیار» ناو دەبات، دەفەرمێت

(گۆشت بڕوانە پیر شالیار بۆ

هۆشت جه کیاستەی زانای «سیمیار» بۆ)
(بە وتەی پیری شالیار گوێ بگرە و هۆشی خۆت بدە بە نووسراوەی سیمیاری زانا". فەرهەنگی دێهخودا. بەرگی 13. لاپەڕەی 665.) کە واتە بە گوێرەی بەڵگەکانی کوردی، ناوی ڕاستەقینەی زەردەشت، «سیمیار» بووە.

لە سەر کۆچبەربوونی زەردەشت لێکۆڵینەوەیەکی ورد و زانستی و بێ لایەنانە تا بە ئێستا نەکراوە، بێگومان هۆی تایبەت و دیاریکراوی خۆی هەیە. بەڵام بە گشتی دوو بیروڕا هەیە، یەکەمیان زۆربەی نووسەرانی بیانی بە تایبەت فارس پێ لە سەر ئەوە دادەگرن کە زەردەشت خەڵکی دەوروبەری «ورمێ» گوایە لە (غرب ایران)، ڕۆژهەڵاتی کورستان بوون و کاتێک کە کۆچبەر بووە بەرەو شاری «بەلخ» لە ئەفغانستان چووە، هەڵبەت برێک نووسەر بە بێ بەڵگە و بێ سەرچاوە، پێ لەوە زیاتر دادەنێن و دەنووسن زەردەشت لە ڕۆژهەڵاتی ئێران «خۆراسان» لەدایک بووە و لەوێشەوە بۆ شاری بەلخ کۆچی کردووە و گۆڕەکەی لە شاری «مەزارشەریف» دایە. بە باوەڕی من کۆچی زەردەشت بەو جۆرەی کە بێگانەکان بانگەشەی بۆ دەکەن، کە گوایە لە ڕۆژئاوای ئێران (کوردستان) بەرەو ڕۆژهەڵاتی ئێران (خۆرئاسان) کۆچی کردە، لەتەک جەوهەر و فەلسەفەی دینی بەهدینی ناگونجێت. بەو واتەیە کە زەردەشت پشت لە کێشەکان بکات و بەجێیان بهێڵێت و وڵات و نیشتمان و کۆمەڵگا، بەو هەموو دەرد و بێچارەییە جێ بهێڵێت و پشتیان لێ بکات، ئەمە لەتەک ئەوە کە ئامۆژگار و چارەسەریی دەرد و لەناوبردنی درۆ و بنبڕکردنی چەواشەیی و ئاواکردنی کۆمەڵگایەکی ڕاست و بەختیارە، ناگونجێت. بۆیە قەت بەو جۆرەی کە بانگەشە بۆ کۆچی زەردەشت دەکرێت و کوردستانی بەجێ هێشتبێت، ڕاست نییە. ڕاستە لە شوێنی لەدایکبوونی خۆی بەرەو خوارووی کوردستان کۆچی کردە، بەڵام نەک ئەونە دوور و بۆ هەمیشە غەریب بکەوێت و لە کێشەکانی نیشتمانی هەڵهاتبێت.
بەڵام بیری دووهەم کە لە ئەدەبیات و ئاڤێستای نوێ سەرچاوە دەگرێت و گومانشکێنە، شوێن و جێگای کۆچبەری زەردەشت دیاری دەکات. بۆ نموونە ڕەوانشاد «عمادالدین دەوڵەتشاهی»

نووسەری هێژای کرمانشانی لە پەرتووکەکانی (چیاکانی نەناسراوی ئاڤێستا) و (ڕۆستەم و زۆراو بە زمانی ئاڤێستا) بە سەرچاوەگرتنی ئەدەبیاتی زەردەشتی «یەشتەکان»، شوێن و جێگای کۆچبەری زەردەشت بەم چەشنە دەستنیشان دەکات.

یەکەمجار زەردەشت پەنا دەباتە بەر زۆزانی «ئەوشیێدرینە» (27) کە بە درێژایی مێژوو ئەم وشەیە بە چەشنی «ئاویدەر، ئاویەر» (28) لە هەریمی شاری «سنە» لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا ماوەتەوە. پاشان زەردەشت لەوێشەوە دەڕوات بۆ چیای «هۆگر» (29) کە لە دوایدا دەبێتە چیای «هەژیر، هەجر، هەجیر» (30) ئێستا ئەم ناوچەیە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بە "دینەوەر" بەناوبانگە. لەم شوێنەدا بەشی دووهەمی سروودەکانی گاتا بۆ زەردەشت داهۆنرا. کەی گوشتاسپ کە کۆشکەکەی بە ناوی «گەنگ شا» (31) ناو دەبریا و لە سەر چیایەک دروستی کردبوو، ئایینی ئەوی پەژراند، بوو بە گەورەترین پاڵپشتی زەردەشت و یارانی. ئەم شوێنە ئێستا لە باژێری «سەحنە»یە کە لەو سەردەمە بە «شاهیندژ، شاییندژ، سایندژ» (32) بە ناوبانگ بوو. زەردەشت هەروەها ئاگرگایەکی (بە ناوی ئاترنۆش، ئاگرنۆش، ئاهیرنۆش، ئازەرنۆش) لە «باکتەریا» (33) دایمزراند. ئەم شوێنە لە دوای هەزاران ساڵ بە ناوی «پارسینە» لە هەریمی «دینەوەر»ی کرماشا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا ماوەتەوە. پاشان باکتەریا گۆڕیا بە «باختەر» و ئەم گوندەش ئێستا ماوە. (ڕۆستەم و زۆراو بە زمانی ئاڤێستا، ل. 35 و 36".

نووسەر و زمانەوان «محمدامین هەورامانی» لە هەفتەنامەی «ئاویەر» لە ژمارەی 52 ساڵی 3 لاپەڕەی 12 باسێکی لە سەر ئاویەر نووسیوە کە جێگای سەرنجە: "لە ڕەواڵەتدا ئەم وشە ناساکارەیە «ئاویەر» وەها خۆی دەردەخات، کە فرە کۆن بێت! ئەگەریش وەها بێ، دەبێ بەم جۆرەی خوارەوە لێک بدرێتەوە واتە، وشەی «ئاویدەر» لە هەر دوو دۆخی لێکدانەوەدا لە دوو بەشی سەرەکی پێک هاتووە و ئەوانیش ئەوەی کە دەبێ لەم ڕووەوە بوترێ ئەوەیە کە فەرهەنگە پارسیەکان و جوگرافیاناسانیان هەوڵیان داوە کە سەرپاکی ناوە کوردیەکان بۆ زمانی پارسی وەربگێڕن و ئەمەش جۆرە کارێکە کە دەستی بە سنگەوە ناگیرێ و جۆرە تاوانێکی مێژوویی و جوگرافیایی و ئینسانیشە کە هەرگیز لە بیر ناچێتەوە! پاش ئەم لێکدانەوەیە دەبێ

ئەوە لە یاد نەکەین کە ئاویەدەر یەکێک لەو جێگا پیرۆزانە بووە کە زەردەشت لە کاتی هاتووچۆکردنی لە «شیز»ەوە بەرەو «لوڕستان» بۆ ماوەی چەند ڕۆژێک لە ئاویدەردا ماوەتەوە و ئەوجا بەشی دووەمی ڕێگابڕینەکەی گرتووەتە بەر کە لە هاتن و چوونەوە و گەڕانەوەدا ڕێگاکەی بە قەراغی «سیروان»دا تێپەڕبوە".

بە باوەڕی من گوندی بەڵخە ئێستا لە هەورامان لە سەر سنووری دەستکردی (ئێران و ئێراق) هەڵکەوتووە و ماوە. ئەم شوێنە سەردەمی خۆی باژێرێکی مەزن بووە و کۆشکی بە ناوبانگی کەی گوشتاسپی لێبووە، هەرچەندە ئێستا لە شێوەی گوندێکە و چەند ماڵێکی لێ ماوە، بەو مەرجە کە لە دوای داگیرکاری عەربە موسوڵمانەکان و هێرشی بێبەزیی مەغۆل و تاتارەکان و پاشان سەردەمی عوسمانی و ڕژێمی بەعس ئەم گوندە شتێکی وای لێ بە جێ نەماوە. ئەم گوندە لە نێوانی گوندەکانی «دەڕەی مەڕ، دەرکێ، هانەگەرمەڵە، ڕەشین و دزڵی» و شارەکانی «هەڵەبچە و مەریوان» هەڵکەوتووە. ئەگەر کورد کیانی خۆی هەبێت زۆر بە ئاسانی لە ڕێگەی شوێنەوارە دیرۆکییەکانی، ئەم ڕاستییە دەتوانێت بسەلمێنێت.

kurdavesta@msn.com
www.kurdavesta.tk